

діяльності. Говорити про існування простих залежностей при взаємодії декількох стрес-факторів оперативного-службової діяльності навіть у спрощених, «звичайних» умовах недоречно.

Отже, вивчення індивідуальних особливостей, які визначають індивідуальні поведінкові реакції і психічні стани, що впливають на ефективність і надійність діяльності особового складу Національної поліції та підрозділів МВС України у цілому, сьогодні є одним з пріоритетних напрямків розвитку юридичної психології.

Список бібліографічних посилань

1. Гаркавцев Є. І. Педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх працівників органів внутрішніх справ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Дніпропетровськ, 2015. 292 с.

2. Гостєєва Т. В. Проблема довгострокового прогнозу професійної надійності та успішності працівників органів внутрішніх справ України. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2010. Вип. 7. С. 104–112.

3. Лебедева С. Ю., Тімченко О. В. Психологічне забезпечення професійної та функціональної надійності фахівців снайперських груп спеціальних підрозділів МВС України : Монографія. Харків : Вид-во ХНАДУ, 2005. 326 с.

4. Малєєв Д. В. Психологічні чинники розвитку професійної надійності працівників підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України : дис. ... канд. психол. наук : 13.00.06. Харків, 2016. 334 с.

Отримано 26.02.2019

УДК 378.046.4

Сергій Олександрович ШЕВЦОВ,

*заступник директора Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України,
кандидат педагогічних наук*

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ

Акцентовано увагу на необхідності впровадження в професійно-психологічну підготовку судових експертів необхідних компонентів, які б сприяли формуванню навичок й вмінь професійного спілкування. Визначено головні компоненти професійного спілкування судових експертів, а саме, професійний такт, професійна культура та професійна техніка спілкування. Розглянуто їх характерні особливості та можливості використання.

Формування та розвиток професійного спілкування – одне з основних завдань професійно-психологічної підготовки працівників Експертної служби МВС України. Спілкування відносять до сфери найважливіших, складних, суперечливих проблем. Через спілкування людина пізнає навколишній світ, інших людей і самого себе. У

спілкуванні забезпечується життєдіяльність людини та суспільства, формується розмаїтість індивідуальностей, відбувається соціалізація людини, становлення та розвиток її як особистості.

Професійна діяльність судового експерта висуває до нього безліч різних вимог, серед яких найважливіша – наявність розвинених професійно важливих якостей особистості. Відсутність або недостатній розвиток цих якостей можуть перешкоджати нормальному здійсненню експертом його функціональних обов'язків, породжують помилки в його діяльності, викликають процесі професійної дезадаптації [4, с. 194].

Процес професійної діяльності судових експертів – це процес спілкування між самими експертами, між експертом і керівником, між експертами і співробітниками інших правоохоронних органів та просто іншими громадянами. Це спілкування має певну психологічну специфіку, тому потребує від судового, окрім професійних знань і вмінь, сформованості відповідних особистісних якостей, умінь і навичок у галузі психології, а саме: 1) навички спілкування; 2) вміння чіткого і ясного формулювання результатів проведених експертиз із метою чіткого і швидкого їх розуміння; 3) навички критичного мислення, на основі якого відбуватиметься прийняття ними рішень та розв'язання проблемних ситуацій; 4) здійснення вибору та прогнозування; 5) дотримання етичних норм [6, с. 58].

До головних компонентів, що відображають специфіку професійного спілкування відносяться професійний такт, професійна культура та професійна техніка спілкування.

Такт – це особливе почуття міри доцільності в діяльності судового експерта, що виявляється у вдумливому та уважному ставленні до інших; у поміркованих висновках і рішеннях, в обґрунтованості та гнучкості заходів впливу на людей, з якими експертові доводиться зустрічатися та співпрацювати; у моральній чистоті експерта, у його вмінні бути вище особистого, дрібного, випадкового; в умінні швидко оцінювати наявні умови, знаходити необхідні і доцільні для цих умов слова і дії; в умінні зрозуміти співрозмовника, виявити до нього гуманне ставлення, прийняти його точку зору. Професійний такт, безумовно, є одним із результатів функціонування системи професійно-психологічної підготовки судових експертів МВС України. Високий рівень його розвитку в працівників цієї служби сприяє не тільки ефективності підготовки спеціалістів, а й підвищує та зміцнює їх моральний дух взагалі.

Щодо професійного мовлення, то аналіз специфіки експертної діяльності дозволяє виділити основні особливості професійної мови судового експерта, до яких відносяться: 1) лаконічність, чіткість, доступність (уміння висловити свої думки за короткий час); 2) зрозумілість, доцільність, недвозначність (спеціальна термінологія не дозволяє різних тлумачень, особливо це стосується висновків експерта);

3) діалогічність розмови експерта і слідчого або судді, що вимагає від експерта уміння слухати і розуміти; 4) коректність, що виявляється у ввічливому зверненні, відсутності ненормативної лексики, брутальності; 5) поєднання вербальних і невербальних засобів мовлення, що робить мовлення експерта образним, жвавим і дохідливим за умови адекватного сприйняття його іншими людьми [6, с. 59].

Умовою налагодження взаємодії між судовим експертом та його колегами або керівниками – є професійна техніка спілкування, тобто організація своєї поведінки та діяльності через різні види спілкування. Комунікативні якості та здібності судового експерта проявляються в його умінні будь-яку свою індивідуальну дію стосовно інших осіб організувати як спеціальну взаємодію, яка має особистісний інтерес, сенс і значущість.

Судовий експерт повинен бути готовим до використання можливостей аналізу особливостей будь-якої особи у процесі спілкування з нею. У практичній діяльності для цього використовують як формальний, так і неформальні методи оцінки конкретної особистості або групи осіб. Формальні методи – цілеспрямоване спостереження і бесіда, опитування, аналіз документів, вивчення біографій, експеримент, різні тести тощо. Неформальні методи – сформовані в ході історичного розвитку суспільства різні інтуїтивні способи [6, с. 63].

Серйозною перешкодою для формування у судових експертів головних компонентів професійного спілкування виступає відсутність належної професійно-психологічної підготовки, яка повинна бути організована як цілеспрямований процес впливу на особистість із формування, розвитку й активізації необхідних якостей особистості, що обумовлюють успішне виконання нею службових завдань.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка О. М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. 310 с.
2. Про судову експертизу : закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.
3. Тимошенко Ю. П. Психологічні особливості діяльності експерта-криміналіста. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. № 1. С. 167–172.
4. Федоренко О. І., Шевцов С. О. Зміст професійної компетентності працівників Експертної служби МВС України. *Військова освіта*. 2017. № 1 (35). С. 192–199.
5. Шевцов С. О. Організація професійно-педагогічної підготовки працівників експертної служби МВС України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2009. 217 с.
6. Шевцов С. О., Лозова С. М. Судовий експерт: психологічні аспекти практичної діяльності : метод. посіб. Київ, 2011. 332 с.

Отримано 01.03.2019

